

«АВЕСТО» ОЛИС ТАРИХИМИЗНИНГ ДУРДОНА АСАРИ.

Расулова.Ф.О.

Чирчиқ шаҳар политехникуми тарих фан ўқитувчиси

Таянч сўзлар: *Авесто, инсонпарварлик, меҳр-шафқат, меҳнатсеварлик, гоя, Марказий Осиё, хоразм, замин, ер, сув, олов, мухит, Ахурамазда, Ахриман, отаишпараслик, инсон, маънавият.*

Ўз мазмуни, моҳиятига кўра, инсонпарварлик, меҳр-шафқат, меҳнатсеварлик, юртпарварлик гояларини тараннум этиб, одамзот ахлини бунёдкорлик, яратувчанликка ундаган муқаддас «Авесто» олис тарихимизнинг асл дурдона асарлари сирасига киради. «Авесто» китоби милoddан аввалги сўнгги минг йиллик бошлари ва ўрталарида ҳудудимизда яшаган қадимий халқларнинг ўзига хос турмуш тарзи, ҳўжалик машғулоти, ижтимоий-маданий ҳаёти, урф-одатлари ҳақида маълумот берувчи муҳим тарихий манбадир. «Авесто»ни чуқурроқ ўрганган олимлар бу буюк таълимотнинг ҳақиқий ватани Хоразм воҳаси бўлиб, Амударё соҳилларида яратилганини исботлаганлар.

Ўтган асрнинг 80-йилларининг ўрталарига келиб, барча тадқиқодчилар «Авесто»да учрайдиган Марв, Бактрия, Ҳирот, Суғд, Нисо, Хоразм, Сейистон, Амударё, Сирдарё каби жўғрофий атамаларга асосланиб, унинг ватани Марказий Осиё ва унга чегарадош юртлардир, деган қатъий хулосага келадилар. Зероки, унда икки дарё ҳудудидаги жойлар, тоғлар, яйловлар ҳақида кўп мулоҳазалар юритилган.

«Авесто» зардуштийликнинг муқаддас китоби бўлиб, унда илм-фан, ҳаётнинг барча соҳалари бўйича мукаммал маълумотлар берадиган энг кўхна, энг улкан манба ҳисобланади. У аждодларимизнинг ислом динидан олдинги диний, фалсафий, ҳукукий, маънавий қарашларини ўзида ифода этган.

Биз ундан Марказий Осиё, Эрон, Озарбайжон халқларининг энг кадимий маросимлари, урф-одатлари, ижро этган қўшиқлари, минглаб халқ оҳанглари ҳақида маълумот оламиз. Бундан ташқари, китобда кадимги халқ оғзаки ижодига тааллуқли дostonлар, парчалар, мифологик тимсоллар мавжуд. Мазкур обидада иқтисодий ҳаёт, жўғрофия, фалакиёт, илми нуҷум, биология, фалсафа ва тиббиётга оид қарашлар унинг юнон ва араб табобатидан анча кўхнароқ эканини кўрсатади.

Бу манбада ер, сув, замин, яшаётган уй, бадан, кийим-кечак, озик-овкатларни тоза тутиш ва сақлашга алоҳида эътибор берилган. Инсон яшаётган муҳитини тозаллигини назорат қилиб бориши лозим, шунда у барча касалликларни келтириб чиқарувчи манба, ёвузлик худоси Ахриманга қарши қурашган ва тозалликка риоя этган ҳолда касалликларни олдини олишга ҳисса қўшган бўлади, дейилади китобда. (2, 34-6)

Бу фикрлар ҳозирги давр учун ҳам муҳим аҳамиятга эга. Қуйида «Авесто»да битилган битиклардан мисоллар келтиришни жоиз деб топдик: Яхшилик ва эзгулик яратиш учун киши меҳнат қилиши, ўз қўллари билан моддий ноз-неъматлар яратиши лозим.

... Меҳнат қилмайдиган одам! Сен ҳақиқатан ҳам тиланчилар қаторида, ёт эшикларга таъзим қилиб, абадул-абад бош эгиб туражаксан! Ўт-ўланлар ҳамда мевали дарахтлар экилган, сувлари ҳамиша равон бўлган замин энг яхши ердир...

Ер, сув, ҳаво, оловни асраш қоидаларини бузган киши 400 камчи уриш жазосига маҳкумдир.

Ҳар бир инсон ўзи улғайган мамлакатни энг яхши, гўзал мамлакат деб тушунмоғи керак.

Кўпроқ ғалла, ўт-олов, экин-текин, мева-чева етиштирадиган, ҳаммадан ҳам кўпроқ чорва бокиладиган жой энг яхши жойдир.

Яхшилик таълимини ва садоқатини амалга ошириб... яхши ҳокимлар ҳукм юритаверсинлар. Одамларга ва уларнинг авлодларига бахт-саодат келтирадиган таълимни амалга оширсинлар.

Эзгу ўй, эзгу сўз ва савоб ишлар билан эзгу ўй, эзгу сўз ва савоб ишни алкайман. Ўзимни барча эзгу ўйларга, эзгу сўз (айтиш)га, яхшилик ишлари амалига бахшида киламан, барча ёмон ўйлардан, ёмон сўзу ёмон ишлардан юз ўгираман.

Зардуштийликнинг мукаддас китобидан келтирилган ушбу мисралар ўтмишда аجدодларимиз ҳаёт фаолиятини белгилашда муҳим роль ўйнаганлигининг гувоҳи бўламиз. "Авесто" инсониятнинг буюк маънавий кадриятлари мажмуи тарзида инсон ва инсониятнинг маънавий қиёфасини ўзида мужассамлаштирувчи манба эканлиги аён бўлади. Айнан мана шу манбада инсон ҳамма муносабатларнинг марказига қўйилади. "Авесто"даги бош маъбуд эзгулик, ёруғлик, яхшилик, бахт-иқболи худоси Ахурамазда билан ёмонлик, ёвузлик, коронгулик, разолат тимсоли Ахриман ўртасидаги доимий мурасасиз кураш гоёси оташпарастлик динининг асосий мазмунини ташкил этади.

Унда инсоннинг ўзини қуршаб турган табиат ва ўзи яшаётган жамиятга бўлган муносабатларини фалсафий, маънавий-руҳий, ахлокий ва бадий тафаккури баён этилади. Одам қалби ва руҳиятида пайдо бўлувчи эзгулик ва

ёвузлик, яхшилик ва ёмонлик, ҳаклик ва ноҳаклик, виждон ва виждонсизлик, андиша ва андишасизлик, сахийлик ва бахиллик, номус ва беномуслик, очиккўнгиллилик ва ичи коралик, меҳнаткашлик ва ялқовлик каби ахлокий меъёрларининг ўзаро кураши муаммоларининг ечимини топиб беришга қаратилган буюк маънавий-маданий меросдир.

Демократик инсонпарвар жамият қурилишида авлод-аждодларимизнинг маънавий-ахлокий ва ҳуқуқий қарашларининг қай тарзда шаклланганлигини билиш нафакат миллий ўзлигимизни англашимизда, балки, ахлокий ва ҳуқуқий тасаввурларимизнинг кенгайиши, азалий ахлокий фазилатларимизнинг мукаммаллашувида муҳим рол ўйнайди.

Шу ўринда Биринчи Президентимиз Ислом Каримовнинг "Юксак маънавият-енгилмас куч" китобида "Авесто" ҳақида билдирилган фикрлари ҳам диққатга сазовордир: "Авесто"нинг туб мазмун-моҳиятини белгилаб берадиган "Эзгу фикр, эзгу сўз, эзгу амал" деган тамойилини оладиган бўлсак, унда ҳозирги замон учун ҳам беҳад ибратли бўлган сабоқлар

борлигини кўриш мумкин. Ана шундай фикрлар, яъни, эзгу ният, сўз ва иш бирлигини жамият ҳаётининг устувор гоёси сифатида талкин этиш бизнинг бугунги маънавий идеалларимиз билан нақадар узвий боглик экани айниқса эътиборлидир. (1,32-6)

Қадимги аждодларимиз яратган «Авесто» дунёдаги энг қадимий, ноёб билимлар ҳазинасидир. Унда оламдаги барча диний, дунёвий, табиий фанлар бўйича теран мулоҳазалар мавжуд.

Шу ўринда таниқли олмон файласуфи Ф.Нитше каламига мансуб "Зардушт таваллоси" асарининг Иброҳим Ғофуров таржимасида ўзбек тилида нашр этилиши бугунги маънавий ҳаётимизда катта воқеа бўлди, десак асло муболаға бўлмайди. Ушбу китобни ўқиган инсонда у катта таассурот

қолдиради. Айниқса, дўстлик инсон ҳаётининг мазмуни эканлиги ҳақидаги ажойиб фикрлари диққатга сазовордир: "Дўстлик кўнгил иши, сен дўстинг учун мусаффо ҳаво, ризқ-рўз ва дори-дармон бўла оласанми?" (3,52-б).

Афсуски, тарихий шарт-шароитлар силсиласи натижасида бундай тарихий меросимизнинг учдан бир қисмигина бизгача етиб келган.

Шу маънода «Авесто» биз учун нафакат тарихий мерос, балки, шиддат билан ўзгараётган ҳозирги замонда миллий ўзлигимизни сақлаш, ўсиб "келаётган ёш авлодни юртта, ўтмиш аجدодларимиз меросига нисбатан юксак ҳурмат руҳида тарбиялашда катта аҳамият касб этиши, шубҳасиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. И.Каримов. Юксак маънавият енгилмас куч. Т.: Маънавият. 2008.
2. Ўзбек педагогикаси антологияси. 1-жилд. Т.: Ўқитувчи. 1995.
3. Ф. Ницше. Зардушт таваллоси (И.Ғофуров таржимаси). Т.: Янги аср авлоди. 2007. 52-бет.